



Platelių bažnyčios ansamblis ir Platelių dvaro fragmentas

(Atkelta iš 7 p.)

jamų gauti. Nuomininkai dvaro turtais naudojosi, užė, iškirto didelius miško plotus – 3 kartus didesnį plotą, negu būtų galima Salantų miestelį pastatyti. Tie nuomininkai valsčiaus žmones prievarta kaip kokius samdinius, galvijus be atodairos varydavo į darbą (pvz., bjauriu oru kelių tiesti), apkrovė dideliais mokesčiais ir naujai išgalvotomis prievolėmis.

Jonui Bražinskui jo tėvas yra pasakojęs, kad dvaro nuomininkai už nesumokėtus mokesčius iš varžytinių pardavinėdavo valstiečių inventorių. Kai varžytinių metu valstietė pradėdavo gailiomis ašaromis verkti, dvaro varžytinių įgaliotinis pasakydavo: „Viskas yra dvaro, tavo yra tik skrandis ir dantys.“⁶

Grafas Šuazelis tuo metu gyveno užsienyje. Sužinojęs apie susidariusią padėtį, siekė savo valstiečių gyvenimą palengvinti, bet neturėjo galios.

Vėliau buvęs antras dvaro nuomininkas – šį kartą didžiausias pikteiva. Jis per trumpą savo dvaro valdymo laiką apie save suspėjo palikti labai liūdnus prisiminimus, nes per jį pražuvo nemažai nekaltų asmenų.

1828 m. Oktavijus Šuazelis, atgavęs Platelių dvarą, parengė prakalbą į valstiečius. Tada Šuazelis pateikė Platelių valsčiaus gyventojams deklaraciją, kurioje paskelbė dvariškių ir valstiečių teises ir pareigas.⁷

JONINĖS PLATELIUOSE GRAFO OKTAVIJAUS ŠUAZELIO LAIKAIS

Oktavijui, atgavus Platelių dvarą valstiečių materialinis gyvenimas pagerėjo. Grafas Oktavijus kasmet su dvariškiais ir valstiečiais prie Platelių ežero švėsdavo Jonines (tiesia linija į Pilės salą). Pilės saloje buvo vasarnamis, gražus namelis, kurį grafas mėgo lankyti. Į



Joninių šventę Plateliuose susirinkdavo daugybė žmonių. Užkurdavo laužą ir prasidėdavo įdomi programa. Grodavo dūdų orkestras, skambėdavo dainos, vykdavo šokiai, žaidimai. Ant rato sustatydavo daug žvakių, uždegdavo jas ir paleisdavo ratą nuo ežero kranto į Pilę. 12 valandą nakties dvariškiai miške po įsmeigtu paparčiu paslėpdavo gerą kišeninį, vyrišką laikrodį, prie jo uždegdavo mažą žiburėlį. Tada visi susirinkusieji Joninių dalyviai eidavo ieškoti vieną kartą metuose „pražyduosio“ paparčio. Valstietis, kuris rasdavęs, „žydingintį papartį“, laikrodį paimdavo sau. Koks tada būdavo visų džiaugsmas, dalyvių ovacijos!⁸

DERLIAUS ŠVENTĖ

Platelių grafas Oktavijus Šuazelis kasmet, ankstyvą rudenį, kol dar nešalta, nelyja, suruošdavo savo valsčiaus valstiečiams derliaus šventę. Dvaras parūpindavo (išvirdavo) degtinės, kelias statines alaus, giros, paskersdavo kelis paršus, jaučius, iškepėdavo duonos, kvietinio pyrago, išvirdavo bulvių šutinį. Į šventę susirinkdavo grafai, dvariškiai, valstiečiai. Grafas susirinkusiuosius pasveikino, padėkojo jiems už metų darbą.

Prasidėjus vaišėms, grodavo orkestras, dainininkai dainuodavo, jaunimas šokdavo tradicinius ratelius. Vaišindavosi visi prie paruoštų stalų – kiek tik norėdavo. Kai vieni pavalgydavo, už stalo sėsdavo kiti. Alų, girą gėrė kas tik norėjo prieš valgant ir pavalgius.⁹

Po vaišių būdavo sporto programa. Nugalėtojams (bėgikams ir kt.) prizus skirdavo grafas.

Rungtyniaudavo ir bėgimo trasoje. Ant tiesaus kelio, kad žiūrovams gerai būtų matyti, tam tikru atstumu išdėstydavo vasarinių batų porą, barankų (50–80), suvertų ant virvutės, virtinę aulinių batų. Sporto programos vadovas bėgikus surikiuodavo į eilę. Kiekvienas bėgikas įlipdavo į atskirą maišą ir ties pažastimis jį užsirišdavo. Kai bėgikai būdavo pasiruošę bėgti, ta-



Platielių bažnyčia ir Platielių miestelio fragmentas



da sporto vadovas duodavo ženklą pradėti kartu bėgti. Žiūrovai su didžiausiu įdomumu sekdamo, žiūrėdamo, kas pirmasis pribėgs finišo liniją ir laimės prizą. Vienoje šventėje visus tris paminėtus prizus laimėjo valstietis Užčynas, gyvenęs Beržoro bažnytkaimyje. Jis buvo vikrus, greitas ir geras komedijantas (pokštininkas). Pokyliuose jis visus prizus surinkdamo, nes jam nebuvo lygaus. Grafas už tai, kad Užčynas pokyliuose komedijas (pokštus) rodydamo, nuo lažo buvo atleidęs.¹⁰

Vienoje derliaus šventėje prie barankų kartu su Užčynu pribėgo Jono Bražinsko tėvas Pranas, bet Užčynas kiek pastūmė Bražinską ir pats pagriebė barankas.¹¹

Žaisdamo ir „Lipimą į kartį“. Paimdamo, nuobliuodavo ilgą, glotnią, rankos plaštaka apkabinimo storio kartį, nulakuodavo ją, o jos viršūnėje pakabindavo kišeninį, vyrišką laikrodį. Pastatytos karties galą įkasdavo į žemę. Kas pirmas, rankomis laikydamasis, įslinkdamo į karties viršūnę, tas galėdamo pasiimti laikrodį. Daug vikrių jaunuolių kabarodavosi į karties viršūnę, bet laikrodžio nepasiekdamo. Valstietis Užčynas iš anksto, publikai nematant, pasisakino rankas ir įslinko į karties viršūnę, pasiekė laikrodį ir jį pasiėmė. Žiūrovai džiaugėsi, plojo.¹²

Žaidė ir „Paršo sulaikymą“. Grafas šio žaidimo nugalėtojui prizą paskirdavo didelį, nupenėtą paršą. Tą paršą iš tvarto atvarydamo prie susirinkusių žiūrovų. Kas paršą už uodegos sugebėdamo išlaikyti, tam paršas atitekdavo. Daug stiprių vyrų po vieną griebdamo paršui už uodegos, bet jo nulaikyti nepajėgdavo. Valstietis Užčynas su pasakintomis rankomis paršą už uodegos nulaikydavo ir gaudavo skirtą prizą – paršą.¹³

Apie grafo Oktaviano Švazelio prabangą ir tų laikų Platelius buvo rašyta leidinyje „Vilenskij kurjer“ (apie tai yra pasakojęs J. Bražinskas).

Pas Oktavijų Švazelį į Platielių dvarą buvo atvažiuojęs ir kurį laiką gyveno ekskunigas Liudvikas Jucevičius. Jis rinko etnografinę, istorinę medžiagą apie Pla-

telių vietoves ir ežerą. Grafas kartą su savo dvarišiais kalbėdamas apie L. Jucevičių pasakė, kad L. Jucevičius yra kiaulė, nes metė kunigystę.¹⁴

GRAFAS OKTAVIJUS ALEKSANDRAS ŠUAZELIS

Oktavijaus ir Sofijos sūnus grafas Aleksandras Švazelis buvo priešingybė savo tėvui. Aleksandro krikšto tėvas buvo caras Aleksandras I, su kuriuo jo mama Sofija Tyzenhauzaitė savo jaunystėje ir keletą metų po vestuvių draugavo.

Grafas Oktavijus Švazelis buvo pasirūpinęs, kad jo sūnus Aleksandras augtų kartu su trimis berniukais iš kaimo – Babrungėnų Kazonu, Stankumi ir dar vienu berniuku. Grafo sūnus ką norėdamo, tą ir darydamo, pvz., susimanęs langus išskuldavo, o jo draugai, nors ir žinodavo, kad tai negerai, neturėdamo teisės jo sulaikyti. Aleksandras kartu su kaimo vaikais žaisdamo, vaikščiodavo. Kai minėti kaimo berniukai tapo pilnamečiai, grafas jiems suteikė laisvą valstiečių teises. Visi jie gavo ūkius, nereikėjo jiems eiti lažo už gautą žemę. Jie galėjo laisvai iš vieno ūkio į kitą persikelti, išvažiuoti gyventi į kitą valsčių. Baudžiamą panaikinus, laisvieji ūkininkai buvo vadinami „valnaskaskiais“. Jiems nereikėjo už žemę valstybei mokėti išperkamojo mokesčio.¹⁵

Grafas Aleksandras Oktavijus Švazelis iš tėvo paveldėjo Platielių dvarą, o jo giminaitis – tėvui priklausiusį Salyno (Išsalyno, Salantų vlsč.) dvarą. Tas giminaitis gyveno Vilniuje. Jis buvo išlaidus, netaupus, praleido, prašvilpė, pardavė Šalyno dvarą Lietuvos vokiečiui Šteinui, kuris Šalyno dvarą pralošė kortomis, o pats nusišovė. Dvarą nupirko Petrauskas.¹⁶

Grafas Aleksandras Švazelis buvo vedęs Žemaičių dvarininko Čapskio dukrą iš Telšių. Ši buvusi gana val-

(Nukelta į 10 p.)